

20 jaar DIA: Duitsland blijft niet zoals het nu is

Achtergrond - 3 oktober 2016 - Auteur: Ton Nijhuis

Het Duitsland Instituut Amsterdam bestaat 20 jaar. Directeur Ton Nijhuis, vrijwel vanaf het begin betrokken bij het instituut, beschrijft wat er in die twintig jaar in Duitsland is veranderd en welke toekomst zich aftekent.

In twintig jaar is veel bereikt. Niet alleen heeft het Duitslandbeeld in Nederland zich in positieve zin ontwikkeld, ook de belangstelling voor Duitsland is de afgelopen twee decennia sterk gegroeid.

De Bondsrepubliek werd rond de eeuwwisseling nog gezien als de zieke man van Europa, een land dat met de rug naar de toekomst stond. Daar waar de andere - Angelsaksisch georiënteerde - landen van een industriële economie waren overgeschakeld naar een diensteneconomie, was Duitsland blijven inzetten op de industrie, met een geringe economische groei en hoge werkloosheid als gevolg.

Ook voor politieke vernieuwing keek niemand naar Duitsland. Het land leek in de wurggreep van elkaar blokkerende politieke partijen en van de complexe federale structuren, die leidden tot een algehele *Reformstau*. In de PISA-scores voor de kwaliteit van het onderwijs eindigde het land van *Bildung* consequent in de middenmoot, en ook cultureel gaf Duitsland niet langer de toon aan. Kortom voor vernieuwing hoefde je je licht niet bij Duitsland op te steken.

Duitsland is weer het *powerhouse* van Europa

Op alle vlakken is het beeld gekanteld. Nu is Duitsland weer het *powerhouse* van Europa, heeft het met Agenda 2010 succesvol structurele hervormingen doorgevoerd en is het een van de weinige landen die de Lissabon-doelstelling halen om 3 procent van het bbp uit te geven aan *research and development*. Ter vergelijking: Nederland blijft steken op 1,82 procent.

Het extra geld dat mede door het stimuleringsproject *Exzellenzinitiative* naar de universiteiten is gegaan, heeft het academisch onderzoek een belangrijke impuls gegeven en ook in cultureel opzicht is het land opgebloeid. Ondanks de recente opkomst van de AfD is het land daarbij een oase van politieke stabiliteit op het Europese continent. Het is daarom niet verwonderlijk dat iedereen nu graag naar

Duitsland kijkt om inspiratie op te doen.

Het zou voor de hand liggen dat deze toegenomen belangstelling voor Duitsland ook terug te vinden is in het academisch onderwijs en onderzoek. Niets is minder waar. Aan universiteiten dreigt Duits en Duitsland steeds verder te marginaliseren. Doordat opleidingen vaker in het Engels worden aangeboden verdwijnt het Duits als wetenschapstaal in rap tempo aan de universiteit. Vooral voor de geesteswetenschappen en de sociale wetenschappen is deze ontwikkeling funest. Het Engels is immers niet gewoon een neutrale werktal, maar leidt ook tot de dominantie van Angelsaksische perspectieven. Dat studenten daardoor verstoken blijven van kennis over ontwikkelingen in Duitsland, is een gemis dat we ons niet kunnen veroorloven in Nederland.

Daarom kunnen we na 20 jaar DIA nog lang niet zeggen dat onze taak is volbracht. Juist nu is een academisch instituut dat zich inzet voor het genereren en verspreiden van kennis over Duitsland voor een breed publiek, belangrijker dan ooit.

Blik op de toekomst

Bovendien moet deze kennis over Duitsland altijd worden geactualiseerd. Zoals de afgelopen twintig jaar het beeld van Duitsland op vrijwel alle terreinen is veranderd, zo zal het land ook de komende jaren grote ontwikkelingen doormaken. Een aantal veranderingen tekent zich nu al af:

De fundamenteën van het politieke systeem dat lange tijd zo stabiel was, beginnen ook in Duitsland scheuren te vertonen. De uitholling van de klassieke volkspartijen speelde al geruime tijd, maar had geen praktische consequenties zolang er geen nieuwe spelers waren. Met de opkomst van de AfD is dat veranderd.

Hoewel het 'politieke midden' in Duitsland nog steeds veel groter en sterker is dan in de meeste overige Europese landen, komt toch een einde aan een periode waarin de twee grote partijen het overgrote deel van het electoraat representeerden. Paradoxaal genoeg leidt dit ondanks electorale verliezen in eerste instantie tot een versterking van de machtspositie van de CDU, omdat zij als grootste partij onmisbaar is in een meerderheidscoalitie en dus altijd de kanselier mag leveren.

Het economisch succes van Duitsland heeft geen onbegrensde
houdbaarheidsdatum

Het economisch succes van Duitsland heeft geen onbegrensde

houdbaarheidsdatum. De kans is groot dat door stijgende lonen, gebrek aan investeringen en aan verdergaande structurele hervormingen, een vergrijzende bevolking en een afzwakkende wereldhandel over een paar jaar de gunstige concurrentiepositie van Duitsland zal zijn afgevlakt.

Spannend wordt het om te zien hoe de Duitse Europapolitiek zich zal ontwikkelen. Het land was altijd een warm voorstander van een verdergaande politieke integratie. Veel bondgenoten heeft het hierin echter niet meer. Gideon Rachman van de Financial Times stelde een Europa van twee snelheden voor, met een groep landen die voor een Europa-light gaan (hiertoe behoren de landen in het Noordwesten en de Visigrad-landen) en landen die een verdere politieke integratie voorstaan. Tot de laatste groep behoren dan - naast Duitsland - vooral de mediterrane landen, die daar financieel het meest bij te winnen hebben. Of Duitsland zich bij deze club zou willen voegen? Dit dwingt Berlijn ertoe de uitgangspunten van de Europese politiek grondig te overdenken.

Buitenlands beleid

Ook in de Duitse buitenlandse politiek zijn veranderingen onvermijdelijk. Met aarzeling en tegenzin neemt Duitsland steeds vaker een leiderschapsrol op zich. Het land wil daarbij niet voorop lopen, maar kan zich ook niet beperken tot *leading from behind*. Het wil vanuit het centrum sturen, en streven naar een zo groot mogelijke consensus. Of deze tijdrovende strategie effectief zal zijn in tijden van permanente crises zal moeten blijken, zoals het ook de vraag is of Duitsland echt bereid zal zijn substantieel te investeren om te komen tot een geloofwaardig Europees veiligheids- en defensiebeleid.

En dan is er natuurlijk nog de vluchtelingencrisis en de vraag hoe meer dan een miljoen mensen goed te integreren. Angela Merkel stelt geruststellend dat Duitsland Duitsland zal blijven, maar dat neemt niet weg dat ook in de komende 20 jaar Duitsland wederom belangrijke gedaantewisselingen zal ondergaan. Het DIA zal deze veranderingen op de voet volgen en die kennis op alle mogelijke manieren delen.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/18219/20-jaar-dia-duitsland-blijft-niet-zoals-het-nu-is>